

İslâmî Aile Değerlerinden 'Kefâet' Kavramının Habitus Bağlamında Sosyolojik Değerlendirmesi* ** ***

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 01 Ekim 2024 Kabul Tarihi: 05 Mart 2025

✉ Nimet Keseli Ustabaşı

Doktora Öğrencisi / PhD. Student
Bursa Uludağ Üniversitesi / Bursa Uludag University
Sosyal Bilimler Enstitüsü / Institute of Social Sciences
<https://ror.org/03tg3eb07>
<https://orcid.org/0009-0003-9922-8178>
nkeseli@hotmail.com
Yazar Katkı Oranı: %70

✉ Abdurrahman Kurt

Prof. Dr. / Professor
Bursa Uludağ Üniversitesi / Bursa Uludag University
İlahiyat Fakültesi / Faculty of Divinity
<https://ror.org/03tg3eb07>
<https://orcid.org/0000-0001-6087-3725>
akurt@uludag.tr
Yazar Katkı Oranı: %30

Öz

Aile kurumuna ait kavram ve değerler hem dinî hem de sosyolojik açıdan pek çok ilişkisel alana tekabül eder. Çalışmamızın amacı, Fransız Sosyolog Pierre Bourdieu'nun habitus, alan ve sermaye kavramları çerçevesinde, İslâmî aile değerlerinden biri olan kefaet (denklik) kavramının, sermaye türleri ile ilişkisi bağlamında sosyolojik bir değerlendirmesini yapmaktır. Bireylerin tercihlerinin içerisinde buldukları habitus etkisiyle büyük oranda şekillendiğini, değerlerinin oluştuğunu ve dünya görüşleri ile yaşam tercihlerinin ortaya çıktıklarını anlatır. Bu tercihler, eş seçiminde ve aile kurarken de habitus, alan ve sermaye türleri ile bağlantılı şekilde kendini gösterir. "Sermaye türleri" ve "alan"la ilişkili olarak insanların içine doğdukları ailenin, aldıkları eğitimin, konuştukları dilin ve ekonomik koşulların onların habitusunu oluşturduğunu, aynı zamanda da habitusun sermaye türlerine ve alandaki tercihlerine etki ettiğini öne sürer. Araştırmanın temel problemi habitus ve alan-sermaye türleri ile bağlantılı olarak; İslâmî aile değerlerinden biri olan kefaet kavramının hangi düzlemde örtüştüğünü anlamaktır. Çalışmanın temel iddiası, sosyolojik gerçekliğin farklı görünümünden olduğunu düşündüğümüz sermaye türleri ile kefaet kriterlerinin büyük oranda benzerlikler taşıdığıdır. Çalışmamızda literatür taraması yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Habitus, Aile, İslâmî Aile Değerleri, Din Sosyolojisi, Kefâet, Sermaye.

* Bu makale CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

** Bu makale, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde ve Prof. Dr. Abdurrahman Kurt danışmanlığında "İslami Aile Değerleri Bakımından Melezleşen Habitus: Çanakkale Örneği" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

*** "İslâmî Aile Değerlerinden 'Kefâet' Kavramının Habitus Bağlamında Sosyolojik Değerlendirmesi" adlı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Sociological Evaluation of the Concept of “Kafa’ah” from Islamic Family Values in the Context of Habitus* **

Research Article

Received: 01 October 2024 Accepted: 05 March 2025

Abstract

The aim of this study is to provide a sociological assessment of the concept of kafa’ah, one of the Islamic family values, through the lens of Pierre Bourdieu’s concepts of habitus, field, and capital, specifically in relation to the types of capital. Bourdieu, who introduced the concepts of field and capital in relation to habitus, argued that social structures, individuals, and institutions are interconnected and interactive. He explains that individuals’ preferences are significantly shaped by the habitus they inhabit, which influences their values, worldviews, and life choices. These preferences are evident in the context of habitus, field, and types of capital, particularly when it comes to selecting a spouse and establishing a family. In relation to “types of capital” and “field,” Bourdieu discusses how the family an individual is born into, the education they receive, the language they speak, and their economic conditions all contribute to shaping their habitus. Furthermore, he explains how habitus influences the types of capital and an individual’s preferences within the field. The central problem of this research is to explore how the concept of kafa’ah, one of the Islamic family values, aligns with Bourdieu’s ideas of habitus and the field-capital framework. The primary argument of this study is that the types of capital, which represent different aspects of sociological reality, and the criteria for kafa’ah are largely similar.

Keywords: Habitus, Family, Islamic Family Values, Sociology of Religion, Kafa’ah, Capital.

* This article is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

** This article is derived from the doctoral dissertation titled “Hybridizing Habitus in Terms of Islamic Family Values: The Case of Çanakkale,” conducted under the supervision of Prof. Dr. Abdurrahman Kurt at Bursa Uludağ University, Social Sciences Institute.

Summary

The institution of marriage and family is of great significance in all societies. In Islamic societies, as in others, the healthy and peaceful growth and development of individuals can only be achieved within a well-established family environment. This environment is nurtured through a process that emphasizes understanding and embodying the roles assigned to men and women in the social context, in accordance with their inherent nature.

In addition to universal family values such as love, respect, loyalty, sacrifice, shared ideals, and harmonious worldviews, Muslim families also uphold values unique to their tradition. These include the timely pursuit of marriage, maintaining virginity before the first marriage, the concept of mahr, the role of qawwam, *hidana*, *iddah*, viewing divorce as a last resort, and *kafa'ah* (equivalence).

While these values have parallels in many societies, they are primarily practices expected to be observed within Islamic families. Rooted in references from the Qur'an and Sunnah, these values come with specific explanations and applications. Among them, *kafa'ah* holds particular significance, highlighting that men should possess equal or superior qualities to women in certain aspects when it comes to marriage and spouse selection, as outlined in Islamic legal literature.

The Prophet Muhammad says: "When you choose a wife, pay attention to four things: lineage, beauty, wealth, and good religion and morals. Choose the one whose religion and morals are good so that both your world and your hereafter will be blessed." This hadith offers Muslim families a balanced criterion for marriage, combining social realities with individual preferences. It emphasizes the prioritization of religion and morality when selecting a life partner.

Bourdieu emphasizes that individuals should possess a habitus aligned with the values set by those in dominant positions within a given field. Capital, along with habitus and field, is one of the sociological concepts that helps explain social reality. Pierre Bourdieu introduced the concept of "capital" to describe individuals' positions relative to one another within social space, categorizing it into four types: cultural, social, economic, and symbolic capital. He explains that individuals' preferences are largely shaped by the influence of the habitus they inhabit, which in turn shapes their values, worldviews, and life choices. These preferences manifest in relation to habitus, field, and types of capital, particularly when choosing a spouse and establishing a family. In relation to "types of capital" and "field," Bourdieu discusses how

the family one is born into, the education one receives, the language one speaks, and one's economic conditions all contribute to forming their habitus. He also examines how habitus influences the types of capital and individuals' preferences within the field.

This study aims to evaluate the concept of kafa'ah as an Islamic family value through the lens of Pierre Bourdieu's sociology, specifically his four types of capital. The types of capital that intersect with kafa'ah, as understood in Islamic legal literature, include wealth, nobility, profession, education, appearance, and religiosity. This study examines how economic, social, cultural, and symbolic capital influence mate selection, marriage, and family life.

According to the views of the four Sunni sects, a man intending to marry is expected to possess qualities that are equal to or superior to those of his wife. This expectation stems from the concept of qawwam, which designates men as the representatives and protectors of the family. As a result, men are anticipated to hold a socially, culturally, and economically equivalent or superior status in relation to their wives.

The concept of kafa'ah has been extensively discussed in Islamic law, with scholars emphasizing religion and piety as the primary considerations, alongside wealth, lineage, profession, freedom from defects, and social status. Islamic law highlights that a man should possess qualities equal to or superior to those of the woman he intends to marry, with a general consensus that equivalence in religion and piety is the most important aspect.

From a sociological perspective, spouse selection is closely linked to individuals' social, cultural, and economic positions. The concepts of endogamy and homogamy further support this preference for similarity in partner selection. This study incorporates Bourdieu's concepts of habitus, field, and capital into its analysis to better understand how these factors shape marital choices.

Additionally, the concept of suretyship, another Islamic family value, is explored in relation to these sociological concepts. While the literature on Bourdieu's sociology is extensive, few studies have analyzed the concept of suretyship from a sociological perspective.

This study aims to make an original contribution by exploring kafa'ah through the lens of capital types and habitus, employing a comprehensive literature review and comparative analysis. It incorporates data from studies on mate selection criteria in Türkiye, revealing correlations between spouse selection preferences and Bourdieu's concepts of habitus, field, and capital. Symbolic capital, influenced by other forms of capital, also plays a significant role. Furthermore, the study examines how religion and religiosity intersect with various aspects of life, including property, beauty, lineage, freedom, and profession.

Giriş

Evlilik ve aile kurumunun toplumlar için önemi büyüktür. İslâm toplumları evliliğe, aileye ve aile değerlerine özellikle kıymet vermekte; bireyin sağlıklı ve huzurlu şekilde yetişmesini ancak doğru tesis edilmiş bir aile ortamında mümkün görmektedir. Bu ortam, sosyal gerçeklik içerisinde kadına ve erkeğe verilmiş rollerin fitrata uygun şekilde anlaşılıp yaşanmasını öngören bir süreçle mümkündür. İslâmî aile değerlerini; *evliliğin geciktirilmemesi, ilk evlilikte bekâret, mehir, kavamlık rolü, hidane, iddet, boşanmanın son çare olarak düşünülmesi ve kefâet olarak ele almaktayız*.¹ Bu değerler, çoğu toplumda yer alan yönleri olmakla birlikte, bütünü itibariyle yalnızca İslâmî ailelerde kabul gören ve uygulanması öngörülen hususları içerir. Kur'an ve Sünnete dayanan referanslar bağlamında oluşan bu değerlerin kendilerine has açıklama ve uygulamaları vardır. Kefâet (denklik) kavramı da İslam toplumunda evlilik ve eş seçiminde erkeğin kadına bazı hususlarda denk olmasını vurgulayan ve İslâm hukuk literatüründe de önemli yeri olan bir konudur.

Bu çalışmanın amacı İslâmî aile değerlerinden biri olan kefâet kavramının, denklik unsurları ile birlikte Pierre Bourdieu sosyolojisindeki dört sermaye türü bakımından değerlendirilmesidir. İslâm hukuk literatüründe kabul görmüş mezheplerin görüşleri ile şekillenmiş olan kefâet unsurlarından zenginlik, asalet, meslek, eğitim, dış görünüş ve dindarlığın sosyolojideki hangi sermaye türlerine karşılık geldiği bu çalışmada ele alınmaktadır. Sermaye türlerinden ekonomik sermaye, sosyal sermaye, kültürel sermaye ve simgesel sermayenin eş seçimi, evlilik ve aile hayatı ile ne düzeyde örtüştüğü araştırılmaktadır.

Çalışmanın kavramsal/kuramsal çerçevesi, Pierre Bourdieu sosyolojisi kapsamında habitus, alan ve sermaye kavramlarını içerir. Bununla birlikte İslami aile değerlerinden olan ve İslam hukuk literatüründe yeri olan kefâet kavramı da mezkûr sosyolojik kavramlarla ilişkiselliği içerisinde değerlendirilmektedir. Bourdieu'nun sosyolojisi ve ana kavramları konusunda literatür oldukça geniş ve kapsamlı bir kaynak sunmakla birlikte; kefâet kavramının sosyolojik olarak değerlendirildiği bir çalışmaya rastlamadık. İslâm toplumlarında önemli bir yeri olan kefâet

¹ Abdurrahman Kurt, "Çağdaş Ailevi Sorunların Çözümünde İslami Aile Değerlerinin Katkılarına Dair Sosyolojik Bir Analiz", *Journal of Analytic Divinity* 6/2 (Aralık 2022), 290.

kavramını sermaye türleri ve habitus çerçevesinde ilişkisel anlamda değerlendirmeye tabi tutmasından dolayı çalışmamızın sahaya orijinal bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. İslâmî aile değerlerinden kefâete Bourdieu'nun kavramları üzerinden yaklaştığımız çalışmamızda; Bourdieu'nun din, aile ve değerlere yaklaşımına değinilmekte; sonuç olarak kefâet kriterlerinin sermaye türleri bağlamında sosyolojik değerlendirmesi yapılmaktadır.

1. Habitus, Alan, Sermaye

Habitus, Fransız Sosyolog Pierre Bourdieu'nun geliştirmiş olduğu sosyolojik bir kavramdır. Kökleri Aristoteles'e kadar uzanan² ve Thomas Aquinas ile toplumsallaşan dinî alışkanlıkları ifade etmek için kullanılan³ habitus kavramı, alan ve sermaye kavramları ile birlikte ele alındığında birey ve grupların yaşam tercihlerini anlamamızı sağlamaktadır. Çalışmamızda İslami aile değerlerinden biri olan kefâet kavramının, Pierre Bourdieu'nün, habitus, alan ve sermaye kavramları çerçevesinde bir değerlendirilmesinin yapılması hedeflenmiştir.

Bilginin sosyal açıdan inşa edilebilirliği görüşünü öne süren Pierre Bourdieu, Peter Berger ve Thomas Luckman gibi sosyal bilimciler toplumsal olguların yalnızca nesnel bir düzlemde algılanamayacağını, toplumsal alanın gerçekliğin diyalektik bir etkileşimi sonucunda yeniden üretildiğini savunmaktadırlar.⁴ Bu açıdan habitus, yapı ve fail arasında gidip gelen ilişkisel bir paradigma sunar. Bireyin düşünme biçimini, davranışlarını ve tercihlerini şekillendiren yapı ve fail arasındaki ilişkisellik üzerinde durarak olguları anlamaya çalışan bu kavram sosyal teorinin ana kavramlarından biridir.⁵

Habitus kavramı farklı bağlamlarda da olsa alışkanlıkları ifade etmek için Durkheim ve Weber'de tarafından da kullanılmıştır.⁶ Bununla birlikte bu kavrama belirleyici özelliklerini yükleyen, Fransız Sosyolog Pierre Bourdieu olmuştur.⁷ Habitus kavramının Fransızca "habitude"

² Bedia Akarsu, *Felsefe Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1998), 93.

³ Sidonie Naulin - Anne Jourdain, *Pierre Bourdieu'nun Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları*, çev. Öykü Elitez (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016) 42.

⁴ Ali Baltacı, "Habitus: Dini İnanç Habitusunun Oluşumu Üzerine Kavramsal Bir İnceleme", *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/2 (Eylül 2018), 2.

⁵ Pierre Bourdieu, *Sosyoloji Meseleleri*, çev. Filiz Öztürk - Büşra Uçar - Mustafa Gültekin - Aslı Sümer (Ankara: Heretik Yayıncılık, 2016), 162.

⁶ Ümit Tatlıcan – Güney Çeğin, "Bourdieu ve Giddens: Habitus veya Yapının İkiliği", *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, der. Güney Çeğin v.dğr. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014) 314.

⁷ Hasan Bahadır Türk, "Pierre Bourdieu Üzerinden Resmî İdeolojiyi Okumak: Bir Açıklama Denemesi", *Liberal Düşünce Dergisi* 36 (Güz-2004), 56.

yani alışkanlık sözcüğünün çağrıştırdığı; otomatik olarak tekrar eden, mekanik kapalı bir sistem olarak anlaşılması Bourdieu için yanlış olacaktır.⁸ Bourdieu, habitus kavramını ortaya koyarken birbirine zıt düşünülen bakış açılarının eksiklerini ve negatif sonuçlarını gidererek daha güçlü bir yaklaşım getirmeye özen göstermiştir.⁹ Belki de bunun da etkisiyle habitusun kavramsal çerçevesi geniş tutulmuştur. Habitus, tek bir tanımlama ile kuşatılabilir özellikte değildir. Bu durum göz önünde bulundurularak David Swartz'ın habitus tanımlaması bir başlangıç noktası olarak uygun bulunmuştur. Swartz, habitusun kavram kapsamının zamanla, eylemin hem bilişsel hem de bedensel temelini vurgulayarak ve alışkanlık haline gelmiş eylemlerin yanı sıra yaratıcı eylemleri de içine alacak şekilde genişlediğini ifade eder.¹⁰ Habitus, Bourdieu'nun nesnel yapı ile bireysel etkinlik arasında ilişki kurmasını sağlar.¹¹ Habitus sonsuza değin devam eden bir kaderciliğin tersine, bir adaptasyon ve dünyaya uyum sağlama hali olarak anlaşılmalıdır.¹² Sosyal tercihler bağlamında habitusu anlamak aile değerlerini anlamayı ve dinî alan içerisindeki gerçekleri de keşfetmeyi kolaylaştıracaktır.

Habitusu Pierre Bourdieu'nun alan ve sermaye kavramlarından bağımsız şekilde anlamak mümkün olmaz. Bourdieu, alan (field) kavramını ilk olarak sanat ve edebiyatın tarihsel değişim ve oluşum süreçleri üzerine gerçekleştirdiği ampirik çalışmalarında ele almıştır.¹³ Alan, yaşam pratiklerinin değişimi sonucu iş bölümünün artmasına bağlı şekilde bir farklılaşma süreci olarak görülebilir. Bu değişime bağlı olarak toplumsal hayat çevrelerinin özerkleşmesi ile alan oluşur.¹⁴ Bourdieu, birey ve toplum arasında yazgısal bir ilişkiden değil habitus ve alan arasında kurulmuş bir ilişkiden bahseder.¹⁵ Bu durum en nihayetinde tarihin bir ürünü olduğundan, sürekli yenilenmeyi gerektiren bir sistemi öngörmektedir.¹⁶ Bourdieu'nun alan kavramı, toplumsal gerçekliği ilişkisel ve bağlamsal bir bakış açısıyla kavramsallaştırmaktadır.¹⁷ Bu kavram, toplumsal dünyadaki uzmanlaşma ve işlevsel ayrışma olgularını ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, toplumsal

⁸ Murat Arpacı, "Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisinde Beden, Cinsiyet ve Cinsellik". İmgelem 4/6 (Temmuz -2020), 248.

⁹ David Swartz, *Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisi*, çev. Elçin Gen (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 16.

¹⁰ Swartz, *Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisi*, 145.

¹¹ Swartz, *Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisi*, 138.

¹² Bourdieu, *Sosyoloji Meseleleri*, 164.

¹³ Noulın - Jourdain, *Pierre Bourdieu'nun Kuramı*, 122.

¹⁴ Noulın - Jourdain, *Pierre Bourdieu'nun Kuramı*, 122.

¹⁵ Pierre Bourdieu – Loic Wacquant, *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, çev. Nazlı Ökten (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), 64.

¹⁶ Bourdieu - Wacquant, *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, 125.

¹⁷ Noulın - Jourdain, *Pierre Bourdieu'nun Kuramı*, 122.

yaşam içerisindeki çeşitli faaliyet, aktör ve kurumların giderek kendine özgü mantık ve dinamiklere sahip olan ayrı çevreler oluşturmasını nitelendirmektedir.¹⁸

Bireylerin sosyal konumlarını belirleyen farklı sermaye türlerinin etkileşimde oldukları alanlar; ekonomik, kültürel, siyasi, akademik, dinî ve sosyal alan olarak sınıflandırılabilir. İster dinî ister ekonomik isterse kültürel olsun alan, katılımcıların sermaye donanımlarına göre farklı ve hiyerarşik konumlar elde ettikleri bir sosyal mikro kozmos olarak nitelendirilebilir. Sosyal ilişkiler içerisinde her alanın kendi sınırları ve özel yapısı vardır. Bununla birlikte bir alandaki mücadele diğer alanları da etkilemektedir.¹⁹ Alan kavramının anlaşılması için Bourdieu “oyun”, “doxa” ve “illusio” kavramlarını geliştirmiştir. Oyun kavramı, Bourdieu’nun alan içinde gerçekleşen mücadeleyi tasvir için kullandığı bir kavramdır. Oyunun oynanması için belli kuralların ön kabulü anlamına gelen “doxa” kavramı Bourdieu için örtük bir mutabakat zemini anlamına gelir.²⁰ Oyuncuları oyuna dâhil eden unsur, alanın oynanmaya değer olduğuna duyulan inançtır; bu da “illusio”dur.²¹ Bourdieu, toplumsal alandaki özgül çıkarları vurgulamak için illusio terimini kullanır. İllusio, oyuncuların oyunun temellerini sorgulamadan kabul etmelerini ifade eder. Oyuncular, oyunun kurallarını ve değerlerini doğal kabul ederler, çünkü aksi takdirde alanın dışına itilme riski ile karşı karşıya kalırlar.²² Başka bir deyişle, alana dâhil olan eyleyenler, bir yandan alanın yeniden üretimine katkıda bulunurken, diğer yandan da alandaki olası değişimlerin ve mücadelelerin öznesi olurlar.²³ Yani alandaki aktörler, hem alanın mevcut işleyişine destek verirler hem de alanda konumlarını güçlendirme ya da değiştirme amacıyla çatışma ve dönüşümün öncüleri haline gelirler. Bu bağlamda, illusio kavramı, alanın aktörleri tarafından sorgulanmadan kabul edilen ortak değer ve inançları ifade eder.

Oynamaya değer bulma ve kazanma amacıyla alanda oyuna dâhil olan oyuncular ortak bir mecrada bulduklarında sermaye tipleri devreye girmektedir. “Sermaye”, ekonomik bir kavram izlenimi verse de oyuncuların alanlarında edindikleri ve meydana getirdikleri somutlaşmış

¹⁸ Swartz, *Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisi*, 19.

¹⁹ Swartz, *Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisi*, 186.

²⁰ Baltacı, “Habitus: Dini İnanç Habitusunun Oluşumu”, 7.

²¹ Loic Wacquant, “Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi”, *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, der. Güney Çeğin v.dğr. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), 82.

²² Pierre Bourdieu, *Toplumbilim Sorunları*, çev. Işık Ergüden (İstanbul: Kesit Yayıncılık, 1996), 105.

²³ Tim May - Jason L. Powell, *Situating Social Theory* (Buckingham: Open University Press, 2008), 130.

kazanımların tamamına verilen isimdir. Bourdieu, sosyal uzamda bireylere toplumsal konum sağlayan sermayeleri kültürel, ekonomik, toplumsal ve simgesel olarak dört kısımda inceler.²⁴

Sermayeler; kişinin maddi varlıkları, geliri ve ekonomik kaynaklarıyla ilişkili olarak doğrudan paraya çevrilebilen ekonomik sermaye; bireyin kültürel birikimini ve kültürel kimliğini temsil eden bazı durum ve şartlar doğrultusunda ekonomik sermayeye çevrilebilen ve eğitim, bilgi, beceri ve kültürel değerlerden oluşabilen kültürel sermaye; toplumsal sorumlulukları içerisinde barındıran, yine belirli şartlar doğrultusunda ekonomik sermayeye çevrilebilen ve soyluluk unvanını temsil eden, bireyin sosyal ilişkileri ve toplumsal ağlarını (bağlantılarını) da içine alan sosyal sermayedir.²⁵ Müstakil görünür bir sermayenin ötesinde, Bourdieu'ya göre tüm sermaye türlerinin toplamından teşekkül eden güven, inanç ve itibar gibi faktörlerle varlık bulan dördüncü sermaye türü ise simgesel sermayedir. Bourdieu simgesel sermayeyi şu şekilde açıklar:

“Bir kuvvet ilişkisinin anlam ilişkisine dönüşmesinin ürünü olan simgesel sermaye kişiyi hem önem hem de anlam yokluğunu ifade eden *önemsizlikten* kurtarır. Bilinmek ve tanınmak, aynı zamanda tanıma, takdis etme, bilinmeyi ve tanınmayı hak edeni -başarıyla- söyleme, daha genel olarak da olanı, hatta olanın ne durumda olduğunu, hakkında ne düşünmek gerektiğini -söyleneni söylemenin kendisine uygun kılmaya muktedir edimsel bir söylemeyle (veya önceden söylemeyle, kehanetle) söyleme gücünü elinde bulundurmaktır (bu gücün bürokratik çeşidi hukuki edim, karizmatik çeşidi ise peygamber sözüdür).”²⁶

Bourdieu, eyleyenlerin alanda egemen konumda bulunanlar tarafından belirlenen değerlere uygun bir habitusa sahip olmaları gerektiğini vurgular. Bu durum, her alanın zımnî olarak bir “giriş hakkı” dayattığını gösterir.²⁷ Yani her alan, kendi içinde belirli normlara, değerlere ve pratiklere sahiptir. Alanda var olmak ve orada meşru bir konuma sahip bulunmak isteyen aktörlerin, bu alanın hâkim kültürüne ve beklentilerine uygun bir habitus geliştirmeleri gerekir. Aksi halde, alanın dışında kalma riski ile karşı karşıya kalırlar. Bu şekilde alanlar kendi yapısal özelliklerini korumayı ve yeniden üretmeyi sağlar. Sosyal alandaki aile, değerler ve pek çok ortaklık için böyle işler diyebiliriz. Bourdieu'ya göre alanlar içinde ekonomik, sosyal, kültürel ve simgesel sermaye türleri vardır ve sermayenin

²⁴ Noulın - Jourdain, *Pierre Bourdieu'nun Kuramı*, 105.

²⁵ Pierre Bourdieu, “Sermaye Biçimleri”, çev. M. M. Şahin, *Sosyal Sermaye: Kuram - Uygulama - Eleştiri*, ed. Mehmet Murat Şahin - Ahmet Zeki Ünal (İstanbul: Değişim Yayınları, 2010), 49.

²⁶ Pierre Bourdieu, *Akademik Aklın Eleştirisi*, çev. P. Burcu Yalım (İstanbul: Metis Yayınları, 2016), 287.

²⁷ Bourdieu, *Toplumbilim Sorunları*, 105.

farklılaşmış biçimleri alanın da farklılaşmasına etki etmektedir. Bireyin dinî inançları ve davranışları, yaşadığı sosyal çevre ile ilişki halindedir. Sosyal çevresi bireyi, doğumundan itibaren etkisi altına alan ve onun tüm hayatını şekillendiren önemli faktörleri sağlar.

Sermaye de habitus ve alan gibi, toplumsal gerçekliği anlamayı kolaylaştıran sosyolojik kavramlardan biridir. Pierre Bourdieu, bireylerin sosyal uzamda birbirlerine göre konumlanmalarını ortaya çıkarmak için “sermaye” kavramını Karl Marks’tan ödünç almıştır. Karl Marks’ın kuramında bireyler, sahip oldukları veya olmadıkları iktisadi sermayeye göre burjuva veya proleter olarak nitelendirilirler. Burjuvalar üretim araçlarının sahipleriymiş, proleterler yalnızca iş gücüne sahiptir. Marks’a göre sermaye, yalnızca üretim araçlarını kapsar. Bourdieu ise sermaye kavramını iktisadi alanla sınırlamaz. O, bireyler için önemli toplumsal kaynaklar oluşturan çeşitli sermaye türlerinin varlığını kabul eder; ekonomik sermaye, kültürel sermaye, toplumsal sermaye ve simgesel sermaye gibi. Her bir sermaye türü, maddi olsun olmasın, kar veya verimlilik elde etmeyi amaçlayan bir birikimin ürünüdür.²⁸ Bu sermaye türleri, belirli alanlarda türeyen ve bu alanların sınırları içinde değerli olan özgül enerji biçimleridir. Örneğin, kutsama gücü, hem dinî alanın işleyişinin bir ürünü hem de bu alan içindeki mücadelenin ana meselesidir. Bu özgül dinî otorite sermayesi, farklı dinî failer arasında farklı düzeylerde dağılarak, dini otoritenin tekeli için verilen mücadelede belirleyici bir rol oynar.²⁹

Ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye yetersizlikleri, bireylerin toplumsal hiyerarşide alt sıralarda yer almasına neden olur. Ekonomik sermaye eksikliği, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamada ve kaliteli eğitim ile sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar yaşamasına yol açar. Bu durum, ekonomik eşitsizliklerin nesiller boyu devam etmesine sebebiyet verir. Kültürel sermaye eksikliği, bireylerin toplumsal kabul görme ve prestij elde etme konusunda karşılaştığı zorlukları artırır. Eğitim sisteminin yüksek kültürel sermayeye sahip bireyleri ödüllendirmesi, düşük kültürel sermayeye sahip olanların başarısızlıkla damgalanmasına neden olur ve toplumsal mobilitiyi kısıtlar. Sosyal sermaye eksikliği ise bireylerin iş bulma, eğitim fırsatlarına erişim ve toplumsal destek alma konularında dezavantajlı duruma düşmesine yol açar. Sosyal ağları sınırlı olan bireyler, sosyal dışlanma yaşar ve toplumsal desteğe ulaşmada zorluk çeker. Simgesel sermaye eksikliği, diğer sermaye türlerinin toplumsal olarak tanınmış ve meşru kabul edilmiş hali olarak, bireylerin toplumsal itibar ve meşruiyet elde etmesini zorlaştırır. Bu bireyler, toplum tarafından değersizleştirilir ve

²⁸ Noulin - Jourdain, *Pierre Bourdieu'nun Kuramı*, 106.

²⁹ Pierre Bourdieu, *Genel Sosyoloji College de France Dersleri (1981-1983)*, çev. Zuhâl Emirosmanoğlu (İstanbul: İletişim Yayınları, 20219), 384-394.

toplumsal dışlanmaya maruz kalır. Simgesel sermaye eksikliği, bireylerin toplumsal kabul görme ve aidiyet hissetme süreçlerini olumsuz etkiler. Bourdieu, yeterli sermayeye sahip olmayanların bu konumlarından kurtulmaları için yapabileceklerinin de egemen gruplar lehine işleyen mekanizmalar olduğuna dikkat çeker. Özellikle okulların egemen grupların kültürünü yaydığını ve egemen sınıfın kültürel sermayesini doğal ve geçerli saydığını vurgular.³⁰

Ekonomik Sermaye bireylerin toplumsal alandaki maddi kaynaklarının tamamı olarak tanımlanabilir. Bu kaynaklar, bireylerin maddi gelirleri ve mal varlıkları şeklinde ifade edilir ve Bourdieu'nun pratik teorisinde diğer sermaye türlerinin temelini oluşturur. Bourdieu, Marks'ın sadece ekonomik faktörlere odaklanan yaklaşımının aksine, toplumsal eşitsizlikleri kültürel boyutu da dikkate alarak açıklar.³¹ Ekonomik sermaye hem aileden miras kalan hem de bireyin kendi çabalarıyla elde edilebilen bir sermaye biçimidir. Bu sermaye türü, diğer sermaye türlerine dönüştürülebilme özelliği taşır. Örneğin, ekonomik sermayeye sahip aileye mensup birey, iyi bir eğitim aracılığıyla kültürel sermayeye kolayca erişebilir. Aynı şekilde, dil eğitimine yatırım yaparak kültürel ve sosyal sermayesini artırabilir.

Kültürel Sermaye Bourdieu tarafından üç farklı biçimde sınıflandırılmıştır. İlki bireyin konuşma tarzı, dili kullanım biçimi, vücut dili ve yazma stili gibi kişisel özelliklerini içeren bedenselleşmiş halidir. Diğerleri bilim ve sanat eserleri, kitaplar, resimler gibi somut kültürel metaları kapsayan nesnelleşmiş kültürel sermayedir. Sonuncusu ise eğitim sistemi ve bürokrasi gibi kurumsal yapıların içinde yer alan bilgi ve becerilerdir. Bourdieu'nun belirttiği üzere, kültürel sermaye türleri sınıfsal ayrımı organize eden bir güce sahiptir. Statülerin, pozisyonların ve beğenilerin farklılaşması, sınıfsal ayrımı görünür kılar.³² Bourdieu'ya göre kültürel sermaye, bireylerin toplumsal konumlarını belirlemede ekonomik sermaye kadar kritik bir rol oynar.³³

Sosyal Sermayeyi Bourdieu ve Wacquant “birbiriyle tanışma ve karşılıklı tanımaya dayalı, kurumsallaşmış kalıcı ilişkiler ağına bağlı mevcut veya potansiyel kaynaklar bütünü” olarak tanımlar.³⁴ Bu tanım, bireylerin sosyal ilişkilerinin, bireysel ve toplumsal avantajlar sağlamada nasıl bir rol

³⁰ Richard K. Harker, “On Reproduction, Habitus and Education”, *British Journal of Sociology of Education* 5/2 (1984) 118.

³¹ Emrah Göker, “Ekonomik İndirgemeci mi Dediniz?”, *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, der. Güney Çeğin v.dğr. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014) 282.

³² Pierre Bourdieu, *Ayrımla Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*, çev. Derya Fırat Şannan - Ayşe Günce Berkurt (Ankara: Heretik Yay. 2014), 16.

³³ Rogers Brubaker, “Rethinking Classical Theory: The Sociological Vision of Pierre Bourdieu”, *Pierre Bourdieu* 14/6 (November-1985) 97.

³⁴ Bourdieu - Wacquant, *Düşünsel Bir Antropoloji*, 108.

oynadığını ortaya koyar. Sosyal sermaye, bireylerin ve grupların toplumsal alandaki başarılarını anlamak için kritik bir kavramdır ve bu bağlamda genişletilmiş bir analiz sunar.

Bourdieu, sosyal sermayenin toplumsal alanlara girebilmek için önemli bir sermaye türü olduğunu vurgular. Aileler hem ekonomik hem de sosyal sermaye taşıyıcıları olarak önemli bir rol oynar. Egemen sınıfların geniş ve güçlü aile yapıları, sosyal sermayeyi artırarak bireylere toplumsal avantajlar sağlar. Bourdieu'nun kendi eğitim deneyimi, sosyal sermayenin bireylerin toplumsal konumlarındaki etkisini gösterir. ENS'ye (École Normale Supérieure) geldiğinde, Paris'li seçkin ailelerin çocuklarının birbirlerini uzun yıllardır tanıyıyor olmaları karşısında hissettiği eksiklik, Bourdieu'nun sosyal sermayesinin zayıflığından kaynaklanmaktadır.³⁵ Bu durum, bireyin toplumsal alanda karşılaştığı zorlukları ve sosyal sermayenin önemini vurgular.

Sonuç olarak sosyal sermaye, bireylerin ve grupların toplumsal konumlarını ve hareketliliklerini anlamak için kritik bir kavramdır. Bourdieu, sosyal sermaye kavramını, toplumsal ilişkilerin ekonomik sermaye ile nasıl dönüştüğünü ve bu sermayenin birikim ve aktarım yerleri olan kulüpler ve aile gibi kurumların işlevlerini anlamak için bir araç olarak kullanır.³⁶ Meritokratik³⁷ anlayış çerçevesinde, bireylerin toplumsal uzamdaki başarılarının yalnızca bireysel zekâ ve yeteneklerine dayanmadığını, aynı zamanda sosyal sermaye aracılığıyla elde ettikleri kaynaklar ve avantajlar sayesinde mümkün olduğunu ortaya koyar. Bu nedenle, sosyal sermaye kavramı, toplumsal eşitsizliklerin ve bireysel başarıların daha derinlemesine anlaşılmasını sağlar ve önemli bir analitik araç olarak işlev görür.

2. Kefâet

Kefâet, lügatte “eşitlik, denklik, benzerlik ve yeterlik” anlamlarına gelir.³⁸ Fıkıh terimi olarak da daha ziyade evlenecek olan erkeğin, kadına bazı hususlarda denk- benzer olması veya ondan daha üstün olmasını ifade eder. Evlenecek eş adaylarından denk olan erkeğe küfüv denilmektedir.³⁹ Kefâet, İslâmî aile modeli içerisinde tarafların birbirleri ile uyumlu ve

³⁵ Pierre Bourdieu, *Pratik Nedenler - Eylem Kuramı Üzerine*, çev. Hülya Tufan (İstanbul: Kesit Yayıncılık, 1995) 140-141.

³⁶ Bourdieu, *Toplumbilim Sorunları*, 52.

³⁷ Meritokrasi kavramı sosyoloji ve kamu yönetimi alanında kullanılan bir kavramdır. Her tür toplumsal ayrıcalıktan bağımsız olarak, liyakate dayanan ilerleme ve yükselme mantalitesi olarak ele alınır. (Günay Yıldız, “Türk Kamu Yönetiminde Liyakat İlkesi”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3/8 (Aralık 2016), 143.)

³⁸ Ömer Nasuhi Bilmen. *Hukuk-u İslamiyye ve Islahatı Fıkhiyye* (İstanbul: Bilmen Yayınevi), 8.

³⁹ Hamza Aktan, “Kefâet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 25/167.

denk olmaları anlamına gelir. Küfüv denilen denklik kelimesi kadın ve erkeğin birbiri ile pek çok noktada denklik ve uyum içerisinde olmasını ve birbirlerini oldukları halleri ile kabul edebilecek bir algıya sahip olmalarını öngörür. Böylece taraflar evlilik süreci içerisinde birbirlerini değiştirmeye ya da kendi hayat biçimlerine adapte etmeye çalışmazlar. Zaten birbirlerine benzer ve denk durumda olmaları evliliğin devamını ve kalitesini destekler.⁴⁰

Denklik, evlilik hayatında istikrarın korunması ve eşler arasında huzurun gerçekleşmesi için bazı sosyal alanlarda benzerlik ve uyumun sağlanmasıdır. Eşlerden her birinin yaşayış tarzında ve hayata bakışında büyük farklar olmayacağı için uzlaşma amacıyla herkesin kendi aile seviyesinden eş seçmesi, eşlerin ve ailenin huzur temeli kabul edilmiştir. Bu husus göz ardı edilir ve önemsenmezse evlilik hayatı açısından beklenmedik sıkıntılar görülebilir.⁴¹ Kur'ân-ı Kerim'de evlilik birliğinin sağlıklı olması adına pek çok tedbir ve tavsiye yer alsa da kefâet konusu yer almaz. Hadislerde ise eşlerin birbirine uyumu, ailenin mutluluğu ve devamlılığını sağlayan bir tavsiye olarak sosyal realiteyi ifade eder.

İslâmî aile değerlerinden biri olan kefâet konusu, evlilikte denkliği gerekli gören ve görmeyen âlimler açısından iki farklı şekilde ele alınmıştır. Evlilikte denkliğin bulunması gerektiğini savunanlar Kur'ân-ı Kerim'de Bakara Suresi 183. ayette geçen “*Kadınlarınız sizin için birer elbise siz de onlar için birer elbisesiniz*” hitabının hükmünü eşler arasında denklik olarak anlayıp kabul ederler. Hanefiler, evlenecek bireylerin din, ahlâk, soy, meslek, mal ve hürriyet bakımından müstakbel eşine denk olmasını öngörmüştür.⁴²

Sosyal ve kültürel açıdan tarafların birbirine denk olmasını gerek görmeyen Hasan el Basrî, Süfyan es Sevrî ve Cessâs gibi İslâm hukukçularına göre, koca kadına denk olsa da olmasa da eşlerin Müslüman olması ve evlenme engelini bulunmaması durumunda evlilik geçerli ve bağlayıcıdır. Onlar, kefâete dair diğer hususları nikâhın devamı için bir şart olarak görmezler.⁴³ Bu görüşü benimseyenlerin delillerine örnek olarak Hucurât Sûresindeki “*Allah katında en üstünüünüz ve takva bakımından en üstün olanınızdır*” âyeti gösterilir.⁴⁴

⁴⁰ Saffet Köse, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu* (İstanbul: Mehîr Vakfı Yayınları, 2016), 88.

⁴¹ Süheyla Akçay Biçen, “İslam Hukukunda Eşler Arasında Denklik”, *Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Hakemli Dergisi* 2/1 (Haziran 2018), 232.

⁴² Abdurrahman Kurt, *Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi* (Bursa: Sentez Yayınları, 2013), 30.

⁴³ Lütfiye Çakır, *İslam Hukuku Kaynaklarında Evlilikte Denklik Meselesi ve Günümüz Türk Toplumuna Yansımaları* (Adana: Çukurova Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006) 8.

⁴⁴ el-Hucurât 49/39

Mezhepler bu konuları farklı şekillerde ele almış olsalar da hepsinde bir kefâet ölçüsü vardır. Bütün mezhep görüşleri asgaride din ve dindarlık konusunu kefâet ölçüsü olarak almışlardır. Bununla birlikte zenginlik, güzellik, nesep, eğitim, meslek, sanat, hürriyet, ayıplardan uzak olmak gibi sosyal, kültürel ve ekonomik alanlardaki kazanım mukayesesi mezheplere ve mezhep âlimlerinin görüş ve yorumlarına göre farklılık arz etmiştir.⁴⁵

Genel olarak mezheplerde evlilikte eşler arasında denklik aranmış ve bunlar birkaç maddede ortaya konulmuştur.⁴⁶ Mezheplerin yaklaşımlarından denkliğe konu olan vasıfların toplamda sekize kadar ulaştığı görülür. Bunlar, “din, mezhep, nesep, hürriyet, meslek-sanat, mal, yaş farkı ve kusurlardan hali olmak” şeklindedir.⁴⁷ Evlilik her ne kadar iki kişi arasındaki bir akitle başlasa da pek çok açıdan dalga dalga toplumu etkileyen ve sosyal yapıdan etkilenen bir kurum olduğundan, eş seçimindeki kefâet kriterlerinin sosyolojik açıdan değerlendirilmesinin mümkün ve faydalı olacağı düşüncesindeyiz.

İslâm hukukçularının çoğunluğu klasik dönemde kendi zamanlarındaki aristokratik yapılanmayı ve sosyal gruplaşmayı değerlendirerek evlilikte uyumu sağlama adına ve evlenecek adayların zarar görmesini engelleme düşüncesi ile kefâeti nikâh akdinin bağlayıcılık (lüzum), sıhhat veya nefâz şartı olarak kabul etmişlerdir. Bununla birlikte evlenecek erkeğin kadına denk olmaması durumunda kadında veya kadının velilerinde nikâhı feshedebilme hakkının olduğunu söylemişlerdir. Azınlıkta da olsa diğer gruptaki hukukçular, aynı dine mensup olan tüm Müslümanların eşit ve birbirinin dengi olduğunu söylemişlerdir. Bu sebeple kefâetin evlilikte hukukî bir şart ve gereklilik sayılmasını doğru bulmamışlardır. Kefâetin evliliklerde dikkate alınması halinde evlilik birliğine ve huzuruna yararı olacağını hatırlatmakla yetinmişlerdir.⁴⁸

Hanefî âlimler kefâet hakkında en katı davranan ve bunun kriterlerini zorlaştıran fakihler kesimini oluşturmaktadır. Hanefî mezhebinde, erkeğin eş olarak alacağı kadına altı noktada denk olması gerekir: Müslüman oluşu, soyu, hürriyeti, mesleği, dindarlık seviyesi ve zenginliği. *Hukûk-ı Aile Kararnamesi*'nde Hanefî mezhebinin kefâet hususundaki klasik doktrini terkedilmiş, zenginlik ve sanat açısından erkeğin kadına denk veya ondan daha iyi konumda olması şartı ile yetinilmiştir.⁴⁹

⁴⁵ Çakır, İslam Hukuku Kaynaklarında Evlilikte Denklik, 6.

⁴⁶ Fatih Çınar, “Nikahta Denkliğe Konu Olan Vasıflar ve Bunların Fıkhi Tesiri”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/1 (Haziran 2020), 267.

⁴⁷ Çınar, “Nikahta Denkliğe Konu Olan Vasıflar” 269.

⁴⁸ Aktan, “Kefâet”, 25/167.

⁴⁹ *Hukûk-ı Aile Kararnamesi*, md.45(“mal ve sanat gibi hususlarda erkeğin kadına denk olması nikâhın lüzumunun şartıdır”)

İmam Şâfîî kefâeti dindarlık, soy, meslek, sanat, hürriyet, herhangi bir özrü olmamak gibi kriterlerde aramaktadır. Ancak daha sonraki Şâfîî âlimleri, beş şartın yanında ekonomik durum ve yaştaki denkliği de mezhep görüşlerine eklemişlerdir.⁵⁰

Ahmed b. Hanbel ise din, takva, meslek ve sanat dışında kalan özelliklere itibar edilmemesi gerektiği görüşünü savunmaktadır. Bunun yanında bazı kaynaklarda Ahmed b. Hanbel'in nesep bakımından da denkliğin aranması gerektiği görüşünün bulunduğu rivayet edilmiştir. Hanbelî fakihleri tüm bu kriterleri birleştirerek, din, takvâ, meslek, sanat, zenginlik, hürriyet, soy konularında denklik aranması gerektiğini belirtirler.⁵¹

İmam Mâlik ve Süfyân es-Sevrî "Allah katında en kıymetliniz takvâ bakımından en üstün olanınızdır" mealindeki âyete atıfla din ve takvâyı kefâet için temel kriter görür. Bunun yanında evliliğin devamını imkânsız kılan zihinsel ve bedensel özürlerden arınmış olmak gerektiğini de eklemektedir. Buhârî'nin *el-Câmi 'u ş-şahîh*'indeki bab başlıklarına bakıldığında Buhârî'nin dindarlık dışında bir denklik ölçüsü kabul etmediği anlaşılmaktadır.⁵²

Mezhepler tarafından tercih edilen genel görüşe göre kefâet, nikâh akdinin sıhhat şartlarından değil, bağlayıcılık şartlarındanır. Modern dünyada da denklik meselesi, tarafların önemle üzerinde durduğu hususlardandır.

Evlilikte denklik şartını arayan fakihlerin bu şartları belirlemelerinde dönemlerinin örfünü ve genel kabullerini göz önüne aldıkları anlaşılmaktadır. Kefâet, evlenecek eşler açısından değerlendirildiğinde, eşler arasındaki uyumun ve evlilik birliğinin sağlıklı devamının sağlanmasında önemli bir etken olduğu görülmektedir.⁵³

Kefâeti kabul etmeyen İslâm âlimleri, din ve dindarlığı evlilikteki tek ölçü olarak önelemekte böylece sosyal yapı içerisinde simgesel olana aile hayatında alan açmayı desteklemektedirler. Kefâet şartlarını kabul eden ve uygulanmasını tavsiye eden diğer görüşlere göre ise ekonomik, sosyal ve kültürel sermaye türlerinin evlilikte ve aile hayatındaki etkisi göz önünde bulundurulurken simgesel olan desteklenmektedir, diyebiliriz.

3. Bourdieu'nun Kavramları ve İslâmî Aile Değerleri

İslâmî aile değerleri, inanç olarak İslâmiyet'in kabul edilip yaşandığı ailelerde toplumsal gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyolojinin

⁵⁰ Aktan, "Kefâet", 25/168

⁵¹ Aktan, "Kefâet", 25/168

⁵² Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil. el-Buhârî, *el-Câmi 'u ş-sahîh*, nşr. Muhammed Zühêyr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001). "Nikâh", 15-16.

⁵³ Aktan, "Kefâet", 25/167.

özellikle de Pierre Bourdieu'nün temel kavramları çerçevesinde bu değerlerden kefaeti ele aldığımızda genel bir örtüşme olup olmadığını anlama imkânına da sahip oluruz. Sosyal ve dini alanda yaşanan İslami aile değerleri, detaylı bakıldığında homogami, endogami, filtre teorisi gibi başka sosyolojik yaklaşımlarla da birlikte değerlendirilebilmektedir. Özellikle Bourdieu'nün sermaye türleri ile mukayese ettiğimiz kefaet kavramı, toplumsal açıdan evliliklerde eş seçimindeki genel benzerlikleri anlamayı kolaylaştırmaktadır.

3.1. Alan ve İslâmî Aile Değerleri

Dinî alan kendi tarihsel ve sosyal bağlamı içinde inşa edilmektedir. İslâmî aile değerlerini dinî alan içerisinde çeşitli sosyal gerçekliklerle bağlantılı şekilde anlamak mümkündür. Dinî alanın özgül sermayesinin birikimi için yapılan mücadeleler, alanın yapısını belirleyen şeylerdir.⁵⁴ İslâmî aile değerleri dediğimiz; “evliliğin geciktirilmemesi, ilk evlilikte bekâret, mehir, kavamlık rolü, hidane, iddet, boşanmanın son çare olarak düşünülmesi ve kefaet”⁵⁵ de dinî alanda şekillenen sermaye türleri ile bağlantı içerisinde. Bourdieu için din, dinî değerler ve bu konuda alanda verilen mücadele sembolik sermaye açısından önem taşır.⁵⁶

Evlilik bireyin tüm yönleriyle sosyal hayata katıldığı bir alan olduğu için onun bütün sermaye türleri ile bağlantısını hem belirler hem de dönüştürür. Bu bağlamda evlilik ve aile hayatını habitusla düşünmek ondaki dönüşümü anlayıp anlamlandırmak açısından kolaylık sağlayacaktır.⁵⁷ Ailenin sosyal hayatta yerine getirdiği pek çok işlev vardır. Bunlardan bir kısmı her ne kadar zaman içinde değişikliğe uğrasa da sabit işlevlerden söz etmek mümkündür. Bunlar, nüfus üzerindeki etki, milli kültürü taşıma, sosyal mirası nakletme, çocukların sosyalleşmesi, biyolojik ve psikolojik ihtiyaçların karşılanması olarak sayılabilir.⁵⁸ Sosyal yönden aile, yaşanan kültürün değerlerini, toplumun gelenek ve göreneklerini sürdürerek, toplumun devamını güvence altına alır.

İslâmî aile değerleri, birbirini destekleyen ve ailede uyumun temini için gerekli zemini ortaya koyan unsurları içerir. Kefaet kavramı da “kavvam” kavramı ile örtüşen ve kadın ve erkeğin evlilikteki sorumluluklarını

⁵⁴ Patrick Champagne - Olivier Christin, *Pierre Bourdieu Une initiation* (Lyon: Presses universitaires de Lyon, 2012) 152.

⁵⁵ Kurt, Abdurrahman. “Çağdaş Alevi Sorunların Çözümünde İslami Aile Değerlerinin Katkısına Dair Sosyolojik Bir Analiz”, *Journal of Analytic Divinity* 6/2 (Aralık 2022), 284-314.

⁵⁶ Bryan S. Turner, “Pierre Bourdieu ve Din Sosyolojisi”, çev. A. Kadir Gülen, *Pierre Bourdieu'nun Mirası-Eleştirel Söylemler*, ed. Güney Çeğin (Ankara: Phonix Yayınevi, 2019), 263.

⁵⁷ Swartz, *Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisi*, 112.

⁵⁸ Çakır, *İslam Hukuku Kaynaklarında Evlilikte Denklik*, 38.

İslâmî açıdan açıklığa kavuşturup bir ideal sunan önemli bir ölçü olarak görülmektedir. Aile evrensel bir kurumdur ve evlilik sosyal bir anlaşma olarak görüldüğünden burada koyulan ölçüler çok yönlü hikmet ve yarar taşır.⁵⁹

Pierre Bourdieu'nün habitus, alan ve sermaye kavramları çerçevesinden kefâete baktığımızda kavramdaki denklik ifadesinin sermaye türleri ile bağlantılı bir habitusa tekabül ettiği anlaşılmaktadır. Zira hangi dünya görüşüne sahip olursa olsun bireylerin eş seçimlerini hem kendi habituslarından yapmayı tercih ettiklerini hem de yaptıkları tercihlerin her tür sermaye geçmişlerinin bir sonucu olarak, kendi sosyal alanlarında gerçekleştiğini ifade etmek mümkündür.

3.2. Homogami, Endogami, Filtre Teorisi ve Kefâet

Sosyolojide, kültürel açıdan birbirine benzeyenler arasındaki evliliği ifade eden *homogami* ve aynı sosyal gruptan eş seçimi yapmayı ifade eden endogami kavramları da, İslâm hukukundaki kefâet (denklik) şartları ile birlikte ele alınabilmektedir.

Evlilik ve eş seçimi rastgele yapılacak seçimlere dayanmaz ve adayda bir takım özellikler aranır. Doğası gereği rastlantısal ya da yüzeysel etkileşimden çok daha derin bağlar gerektirir. Bireylerin müstakbel eşlerinde aradıkları özellikler bilhassa içinde sosyalize oldukları grubun kültürel değerlerini taşır. Endogami bireylere eş seçiminde benzer sermayelere sahip olmalarını garanti eder.⁶⁰ Endogami grup içinden ve yaşanan sosyal çevreden evlenmek anlamına gelir.⁶¹ Endogamik evliliklerde 'biz'i koruma hedefi vardır ve evlilik ilişkisi pek çok değişkenle gerçekleşir. Akrabalık, coğrafi yakınlık, dinî bağlılık, ekonomik durum ve sosyal alanda bireyi ve aileyi etkileyecek olan pek çok unsuru bu değişkenlere dâhil edebiliriz. Endogami ve habitus ilişkisi Bourdieu'da karşımıza çıkar ve habitusun yeniden üretmeye yöneldiği yapıların ürünü olan evliliğin, kurulu düzene ve düzenin bekçilerine kendiliğinden uyum sağlamayı içermesidir. Aynı inanca ve kültürel geçmişe sahip kişilerin ortak tecrübeleri fazladır ve evliliklerini daha uzun süre sürdürmelerini sağlayacak altyapıya sahiptirler.⁶² Batı ülkelerinde grup dışından evlenme yaygın iken çoğu Müslüman topluluklar ve Türk toplumunda grup içinden evlenme görülmektedir. Eş tercihinin aynı grup, sosyal statü ya da benzer

⁵⁹ Çakır, *İslam Hukuku Kaynaklarında Evlilikte Denklik*, 37.

⁶⁰ R.K. Merton, "Intermarriage And The Social Structure: Factand Teori", *Psychiatry: Journal for the Study of Interpersonal Processes* 4/3 (1941), 364.

⁶¹ Kadir Canatan, "Aile Kavramının Tanımı", *Aile Sosyolojisi*, Editör: Kadir Canatan - Ergün Yıldırım (İstanbul: Açılım Kitap, 2009), 57.

⁶² Fatma Balcı Arvas – Hayati Hökekleli, "Dindarlık ile Evlilik Doyumu ve Evlilikte Sorun Çözme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme", *Değerler Eğitimi Dergisi* 15/34 (2017), 142.

sermaye geçmişine sahip aileler arasından yapılması endogami ile kefaetin ortak mantığıdır.

Homogami, eş seçiminde benzer özelliklere sahip kişilerle ilişki kurma eğilimini açıklayan bir kuramdır. Buss ve Fletcher bireylerin eş seçiminde üç farklı açıdan bir değerlendirmeye gittiklerini ifade eder. Bunlar; bağlılık-sadakat, cazibe-alım, statü-aidiyet olarak belirtilmektedir.⁶³ Buna göre, insanlar benzer dindarlık düzeyine, kültürel geçmişe ve diğer özelliklere sahip olan bireylerle daha uyumlu evlilikler kurmaya yatkındırlar. Bu konuda ABD’de yapılan araştırmalarda aynı ırktan gelen ve benzer özellikler taşıyan insanlar arasında gerçekleşen evliliklerin daha fazla olduğu ortaya koyulmuştur.⁶⁴ Homogami adı verilen görüşe göre evlenecek olan kişilerin ortak yönlerinin çok olması evlilikte başarı şansını artırmaktadır. Bu evliliklerde ekonomi, din, ırk, eğitim, yaş ve sosyal değerler açısından önemli ölçüde yakınlık ve benzerlikler olduğundan anlaşmazlıklar ve çatışma konuları minimuma inmektedir.⁶⁵ Kefaeti öngören İslam düşünürleri de evliliğin bekası için homogamide olduğu gibi benzerlikleri öncelmişlerdir.

Eş seçiminde kriter bazlı bir tercih yapmayı sosyolojik olarak ele alan başka bir teori de filtre teorisidir. Robert Winch’e ait olan bu yaklaşıma göre bireyler kefaette olduğu gibi bir takım filtreleme yollarına giderek evlenecekleri kişiyi tercih ederler. Bu filtreler özetle, bir ilişki içinde olmama, uyumluluk, fiziksel çekicilik ve birbirini tamamlayıcı özellikte olmaktır. Bu dört filtreden geçen adaylar içinde yakın çevreden (endogami ya da aynı habitus) bir tercih yapılır.⁶⁶

Endogami, homogami, filtreleme ya da kefaete riayet; toplumun aile kurumunun kuruluşu ve idamesindeki kolaylığı mümkün kılan unsurları baz alır.

3.3. Sermaye Türleri ve Kefaet İlişkisi

Makalemizin ana kavramlarından olan habitus açısından kefaet konusuna baktığımızda, bireylerin evlilik tercihlerini kendi yaşam algılarına benzer bir çevreden yapmaları sosyolojik olarak hem mümkün hem de anlaşılabilir bir husustur. Benzer sermaye geçmişine sahip olan bireylerin, eş seçimlerini ekonomik- kültürel- sosyal ve simgesel sermayeleri benzer olan bireylerden yapmalarının kefaet konusu ile örtüştüğü düşünülmektedir.

⁶³ Tuna Çağlar Topgöl, *Kurum Bakımında Kalmış Yetişkinlerin Deneyimleri* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), 28.

⁶⁴ Canatan, “Aile Kavramının Tanımı”, 58.

⁶⁵ Fatma Balcı Arvas, *Dindarlığın Evlilik Doyumu Üzerindeki Etkileri ve Değerlerin, Dindarlık ve Evlilik Doyumu İlişkisi Üzerindeki Arabulucu Rolü* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), 76.

⁶⁶ Topgöl, “*Kurum Bakımında Kalmış Yetişkinlerin Deneyimleri*”, (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), 28.

Bireyler ve aileler, toplumsal konumlarını korumak ve iyileştirmek için, sahip oldukları sermaye türlerini diğer sermaye türlerine dönüştürme stratejileri geliştirirler.⁶⁷ Farklı alanlar arasında dönüştürülebilir olan sermaye türleri, sınıflar arası hareketliliğin ve toplumsal yeniden üretimin temel mekanizmalarını oluşturur. Bourdieu sermaye türlerinin, birbirlerine dönüştürülebilir nitelikte olduğunu ifade eder.⁶⁸ Örneğin, ekonomik sermayenin kültürel sermayeye (eğitimsel yeterliliklere) dönüştürülmesi, kuşaklar arası yeniden üretimin önemli bir yoludur. Diğer yandan, belirli alanlara özgü sembolik sermayenin (saygınlık, tanınırlık vb.) ekonomik sermayeye çevrilmesi de mümkündür. Sermaye dönüşümlerinin bu çift yönlü durumu, bir yandan kuşaklar arası aktarımı, diğer yandan da farklı alanlar arasındaki dönüşümleri içerir. Sermaye türleri kendi alanlarındaki değişimler boyunca değer kazanıp kaybederken, diğer yandan aralarındaki dönüşümler üzerinden farklı alanlar üzerinde etkiye bulunmaktadır. Ekonomik sermaye, okul, aile vb. kurumlar aracılığıyla kültürel ya da sosyal sermayeye dönüşebilmektedir.⁶⁹

Evlilikte erkeğin, evlilik yapacağı kadına denkliğini, uygunluğunu ifade eden kefâette, erkeğin kadına denk oluşundaki esas kadındır. Bir kadınla evlilik yapacak olan erkeğin talip olduğu kadından daha kapsayıcı konumda olması beklenir. Denklik konusundaki bu kadın merkezli anlayış bütün mezheplerde ittifak konusudur. Erkeğin bu noktada daha donanımlı olmasının şart koşulması ailenin koruyup gözeten, sorumluluk alan pozisyonunda görev üstlenen yani yine İslâmî bir aile değeri olarak kendisine kavvamlık görevi (evi geçindirme yükümlülüğü) verilen erkeğe, tabi olunması bakımından önemlidir. Bununla birlikte çocukların babanın neslinin devamı olarak da görülmesi, kadının ve çocukların kollanıp korunması da ailede erkeği görev ve sorumlulukta olarak bir adım öne geçirmektedir.

Her üç sermaye türünün de simgesel yani sembolik sermayeye hizmet ettiğini dile getiren Bourdieu'nun sosyolojisine göre din ve ahlâkî değerler en önemli simgesel sermaye araçlarından biri olarak görülür.⁷⁰ Buna bağlı olarak zenginlik, güzellik, eğitim, meslek gibi diğer üç sermaye türüne ait araçlar aslında din ve ahlâka yani simgesel olana hizmet edip onu güçlendirdikleri ölçüde işlevlerini yerine getirmiş olurlar. Aynı şekilde sermaye türlerinin birbiri ile karşılıklı bir ilişkisellik içerisinde sosyal gerçekliği yapılandırdığı, dolayısıyla simgesel olanın da diğer sermaye

⁶⁷ Craig Calhoun, "Bourieu Sosyolojisinin Ana Hatları", *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*, der. Güney Çeğin v.dğr. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014) 82.

⁶⁸ Calhoun, "Bourieu Sosyolojisinin Ana Hatları", 106.

⁶⁹ Craig Calhoun, "Pierre Bourdieu", *Key Sociological Thinkers*, ed. Rob Stones. (New York: New York University Press, 2000), 714.

⁷⁰ Calhoun, "Bourieu Sosyolojisinin Ana Hatları", 106.

türlerini etkileyip dönüştürdüğü ifade edilmelidir. Burada simgesel olan din, ahlâk, dünya görüşü, bakış açısı ve ideallerin de diğer sermaye türlerini şekillendirip onlara simgesele bağlı bir anlam katması kaçınılmazdır. İşte bu nokta Bourdieu'nun ana kavramı olan habitusun ilişkisellik içerisindeki dönüşüm sürecini ortaya koyar. Din ve dindarlık, Müslümanın diğer sermaye türlerine olan bakışını ve yaklaşımını şekillendirir. İslâm'a göre de bir simgesel sermaye olarak dindarlık diğer bütün sermaye türlerinden daha üstün görülür ve onları etkiler.

3.3.1. Zenginlik (Ekonomik Sermaye)

Aile ekonomik sermayeyi (gelir, mal mülk, maddi varlıklar) birikim ve aktarım yoluyla nesiller arasında paylaşan temel bir birimdir. Ekonomik sermaye, ailenin yaşam standartlarını ve çocuklarının eğitim, sağlık gibi alanlarda avantajlar elde etmesini sağlar. Zenginlik eş seçiminde gözetilen kriterlerdendir. Birçok kişi için mal varlığı ve zenginlik eş seçiminde göz önünde bulundurulması gereken bir şart olabilir. Burada ekonomik sermayenin kefaet kriterlerinden biri olarak görülüp görülmemesi tamamen sosyal sermayenin ekonomiye verdiği değer ile ilgilidir. Zira ekonomik durumun bu kriterlerden biri olarak kabul edilip edilmemesi realite ve ideale göre değişiklik arz etmektedir.

Eş seçiminde zenginlik ya da adayın mali durumu bir kriter olarak değerlendirilmiş ve bu konuda erkeğin evleneceği kadına denk olması İslâm hukukçularının bir kısmı tarafından gerekli görülmüştür. Bu konuda fakir bir erkek zengin bir kadına denk görülmemiştir. Bununla birlikte Şafi mezhebinden Mâverdi'ye (ö. 1058) göre nesepl olmaksızın malların çokluğu ile övünülen şehirde yaşayan kimseler için kefaet hakkında mala itibar edilir; ancak mal olmaksızın nesepleri ile övünülen çölde ya da köyde yaşayan kimseler için mal önemli bir kriter değildir, çünkü mal yok olabilir ve zengin fakire fakir de zengine dönüşebilir. Mâlikilerden İbn Rüşd'e (ö. 1198) göre ise nafaka temini için zenginliğe ve mala ihtiyaç vardır.⁷¹

İbn Haldûn (ö. 1406), İslâm'ın korunmasını emrettiği beş unsurdan biri (din, hayat, akıl, nesil, mal) olması hasebiyle mala itibar edilmesini anlamlı bulur. Toplumsal sınıfların kendi iç dinamiklerini koruması açısından sınıf içi evliliğin zenginlik düzeyi ile ilgisi olduğunu ifade eder.⁷²

3.3.2. Meslek- Sanat- Eğitim (Kültürel Sermaye)

Aile; eğitim, dil becerileri, meslek gibi kültürel sermaye unsurlarının başlıca taşıyıcısıdır. Ebeveynler, eğitilmiş olma durumu, sanatsal bilgi ve entelektüel beceriler gibi unsurları çocuklarına aktararak onların toplumsal pozisyonlarını etkiler. Kültürel sermaye özellikle eğitim alanında başarıyı

⁷¹ Biçen, "İslam Hukukunda Eşler Arasında Denklik", 6.

⁷² Hannah Batatu, "Class Analysis and Iraqi Society", *Arab Studies Quarterly* 1/3 (Summer 1979), 237.

belirleyen önemli bir faktördür. Bourdieu'ya göre evliliğin aynı sosyal sınıftan yapılması hem kültürel hem de sosyal sermaye ile ilişkilidir. Kültürel sermayeyi ele alırken Bourdieu, şirketlere eleman alımından eş seçimine kadar pek çok alanda işlev gören kültürel sermayenin sınıf endogamisinin toplumda yüksek düzeye çıkmasına neden olduğunu ifade eder.⁷³ İslâm âlimleri tarafından meslek, sanat gibi kültürel yetenek ve kazanımlar eş seçiminde kefaet unsurları olarak ele alınmıştır. Kültürel sermaye kültür düzeyi benzer bireylerin bir araya gelmesini mümkün kılan dolayısıyla eş seçiminde de etkili olan kültürel kefaet ortamını sunar.

3.3.3. Soy, Dış Görünüş, Yaş, Kusurlardan Hali Olmak (Sosyal Sermaye)

Aile sosyal sermayeyi (sosyal ilişkiler, ağlar, toplumsal bağlantılar) çocuklarına aktarır. Üyelerinin fiziken korunması ve moral desteğini kendisinde gördüğü “referans grubu” olan aile, çocukların, zihniyet oluşumu ve toplumsallaşmasında belirleyici bir konuma sahiptir. Aile içi ilişkiler ve sosyal ağlar, bireylerin iş dünyasında, eğitimde veya sosyal yaşamda avantajlı konumlara erişmesini kolaylaştırır. Eş seçiminde bireyler kendi sosyal çevrelerinden, aile yapılarına uygun, yaşlarına yakın velhasıl kendilerine denk eşler seçerler. Sosyal sermaye bireyin ilişkiler ağı içerisinde onu güçlü kılan yönleri ile ilgilidir. Mensubu olunan ailenin sosyal hayattaki konumu, tanınırlığı bireyin habitusu ile ilgili sosyal sermayesini ortaya koyar. Yeni evlilikler de bu ortak sosyal alanda ve benzer sermaye ağı içerisinde gerçekleşir.

3.3.4. Din ve Dinî Görüş, Dindarlık (Simgesel Sermaye)

Aile, sembolik sermayeyi (saygınlık, itibar, statü) kuşaklar arası aktarımda önemli bir role sahiptir. Ailenin toplumsal prestiji, çocukların toplumda nasıl algılandığını ve nasıl kabul gördüklerini etkileyebilir. Dindarlık ve ahlâken saygın bir tanınırlık içinde olmak evlilik kriterleri açısından önemlidir. Müslümanlar için erkeğin, evlilik yapmak isteyeceği kadına denkliği konusunda üzerinde ittifak edilen hususların başında din ve dindarlık gelir. En başta, Müslüman bir kadının Müslüman olmayan bir erkekle evlenmesi kabul görmez. Ahlâkî meziyetler, ilmî faziletler, zühd, takva ve iffeti kapsayan dindarlık Kâsânî'ye (ö. 1191) göre üzerinde durulması gereken en önemli ve en efdal olanıdır.⁷⁴ Mezhepler arasında kefaet konusunda farklı görüşler olmakla birlikte üzerinde ortak bir kanaat oluşan ilk başlık “din, dindarlık ve ahlâk”tır.

Yahudiler, farklı din mensupları ile evlenme konusunda titiz davranırlar ve onlarla evlilik yapmazlar. Bu şekilde Yahudi geleneğini ve mirasını

⁷³ Swartz, *Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisi*, 112.

⁷⁴ Mehmet Dirik, “İslam Aile Hukukuna Göre Evlenmede Eşler Arasında Denklik”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 26 (2015), 244.

korumayı hedeflerler. Hıristiyanlarla evlilik ise çocukların Yahudi ilkelerine göre yetişme şartı ile mümkündür.⁷⁵

Hız. Peygamber, evlenecek olan çiftlerin din ve ahlâk konusundaki uyumunu önemser ve yakın çevrelerine de sorumluluk vererek toplumu, dinî ve ahlâkî kişilik açısından uyumlu kimseleri evlendirmede yardımcı olma konusunda görevlendirir. Buna bağlı olarak Ebû Hüreyre'den şu hadis nakledilir.⁷⁶ “Dinini, ahlâkını beğendiğiniz bir kimse kızıma talip olursa kızınızı onunla evlendiriniz. Eğer böyle yapmazsanız yeryüzünde fitne ve büyük bir ahlâkî bozulma meydana gelecektir.”⁷⁷ Buradaki sosyal durumla alakalı endişe sosyal sermayenin korunması ve geliştirilmesi ile ilgili görülebilir. Evliliğin niteliği bireylerin sosyal ve simgesel sermaye ilişkileri ile bağlantılı önemli bir noktadır.

Evlendiklerinde uyumlu bir birliktelik yaşayabilen çiftlerin sermaye türleri bakımından uyumlu olduklarını söylemek mümkündür.⁷⁸ Kefâet (denklik), eşler arasındaki uyum ve benzerlik konusu ailenin sosyal yönünü yansıtmaktadır.⁷⁹ Bununla birlikte kefâet unsurları sermaye türlerinin tamamıyla ilgilidir. Özellikle vurgulanan dindarlık ve ahlâkî güzel olma konusu simgesel sermaye ile ilişkili bir özelliktir. Yapılan bazı çalışmalarda kadınların ekonomik güç ve sosyal statü, erkeklerinse dinî yaşayış ve fiziksel özelliklere daha çok önem verdiklerini de ortaya koymuştur.⁸⁰ Kefâet konusunda, “Siz eş seçerken dört şeye göre eş seçersiniz; soy, mal, güzellik ve din; siz dinî güzel olanı tercih edin” hadisi bir taraftan eş seçimindeki genel kriterleri ortaya koyarken aslında önemli bir tavsiye de sunmaktadır. Bu bağlamda soy; kültürel sermayeyi, mal; ekonomik sermayeyi, güzellik; sosyal sermayeyi ve din-dindarlık ise simgesel sermayeyi temsil ediyor diyebiliriz. Bourdieu'nun ortaya atmış olduğu ve diğer üç sermaye türünün de kendisi için var olduğunu ifade ettiği simgesel sermaye bu örnekte “dinin ve ahlâkın” üstünlüğüne vurgu yapar. İslâm'a göre de insanın sahip olduğu ve olabileceği bütün sermayeler onun dinine hizmet etmeli ve dinî güzelleştirmelidir. Bu alanda sembolik sermaye olan

⁷⁵ Arvas, “Dindarlığın Evlilik Doyumu”, 85.

⁷⁶ Abdurrahman Kasapoğlu, “İslâm'a Göre Evlilikte Eşler Arasında Uyum Sorunu- İnanç ve Ahlak Uyumu”, *Bilimname* 5/15 (2007), 157.

⁷⁷ İbn Mace, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî, *Sünen* (Riyad: Mektebetü'l-Ma'ârif, 1417).

⁷⁸ Mehmet Ali Aydemir - Erhan Tecim, “Türk Toplumunda Aile ve Dinin Sosyal Sermaye Potansiyeli”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Dergisi* 28 (2012) 50.

⁷⁹ Ömer Ferruh, *İslam Aile Hukuku* (İstanbul: Sebil Yayınevi, 1994), 81.

⁸⁰ Hatice Kılınçer, *Maneviyat Yönelimli Aile Danışmanlığı: Yaşantısal Aile Danışmanlığı Çerçevesinde Bir Model Önerisi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 65.

din ve dindarlık uğruna bir mücadele söz konusudur.⁸¹ Örneğin maddi imkânın insanın cebinde olup gönlünde olmaması ve cömert olmak dinî-ahlâkî bir tavsiye olarak simgelenebilir.

4. Türk Toplumunda Eş Seçim Kriterleri- Örnek Araştırmalar

Eş seçimi kriterleri konusunda ülkemizde çeşitli şehirlerde üniversite öğrencileri ve evlenmeye hazırlanan bireyler üzerinde yapılmış olan nicel ve nitel araştırmalar, uyum ve beklentiler konusunda genel bir intiba oluşturmaktadır.⁸² Bu araştırma sonuçları Bourdieu'nun sermaye türleri bakımından ele alındığında, bireylerin evlilik tercihlerinin hem kendi sermaye türleri hakkında fikir verdiğini hem de Türk toplumunun ortak bir 'aile değerleri habitus'una sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Mehmet Kaya tarafından Ankara'da 365 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada; öğrencilerin eş seçiminde *eğitim seviyesi, bekâret, ekonomik durum, yaş, soy (etnik köken) ile inanç ve ideolojik görüş* konularında çoğunlukla kendilerine benzer; kadın öğrencilerin kendilerinden daha nitelikli, erkek öğrencilerin ise kendilerine yaklaşık eşit eş seçimini destekledikleri görülmüştür.⁸³

Davut İbrahimoglu'nun İstanbul Beşiktaş'ta evlenmeye hazırlanan çiftler arasında yaptığı çalışmanın bulgularından kefâet konusunda erkeğin kadından mümkünse üst seviyede olmasını destekleyen ilginç bir veriyi burada paylaşmak gerekirse, kendisi çalışmadığı halde evlenmeyi düşünen kadınların varlığıdır.⁸⁴ Bu veri İslami aile değerlerinden hem kefâeti hem de kavamlık rolünü cinsiyet açısından desteklemektedir. Burada ekonomik sermayesi daha güçlü olması gereken, Türk toplumunun belli kesimleri tarafından da erkek olarak görülmektedir.

Ali Akdoğan tarafından Rize'de 502 katılımcı ile yapılan araştırma sonuçları da kefâet ve sermaye türleri bakımından oldukça açıklayıcı veriler ortaya koymaktadır.⁸⁵ Eş seçimindeki kriterleri sorulan katılımcıların %64,7'si *ahlâk ve dindarlığı*, %18,7'si *soy ve aile yapısını*, %1,8'i *mesleği*, %1,4'ü *güzelliği*, %0,4'ü ise *zenginliği* öncelemiştir. Dört sermaye türüne de vurgu yapan bu araştırma bulguları, en yüksek oranı ahlâk ve dindarlık kriterinde almıştır. Ahlâk ve dindarlık ölçüsü Bourdieu'nun ortaya koyduğu sermaye türlerinden *simgesel sermayeye* tekabül etmektedir.

⁸¹ Bryan S. Turner, "Pierre Bourdieu ve Din Sosyolojisi", 263.

⁸² Çakır, İslam Hukuku Kaynaklarında Evlilikte Denklik, 58

⁸³ Mehmet Kaya, *Cinsiyetleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi Tercihlerine Göre Denetim Odakları* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002), 45

⁸⁴ Davut İbrahimoglu, *Evlilikte Doğru Seçim Ailede Mutluluk* (İstanbul: Hayat Yayınları, 2004), 224

⁸⁵ Ali Akdoğan, *Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçişte Dini Hayat* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2002), 164-168.

Asım Yapıcı tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarında da din ve dindarlık seçeneği dikkat çekmektedir.⁸⁶ Buna göre farklı dinden biriyle evlenmeyi tercih etmem diyen üniversiteli Müslüman gençlerin oranı Yahudilik için %84,5, Hıristiyanlık için %69,8'dir.

Sonuç

Habitus yaklaşımı ile kefaet konusuna baktığımızda, bireylerin evlilik tercihlerini kendi yaşam algılarına benzer bir çevreden yapmaları sosyolojik olarak hem mümkün hem de anlaşılabilir bir husustur. Benzer sermaye geçmişine sahip olan bireylerin eş tercihlerini; ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel sermayeleri benzer olan ailelerden yapmaları kefaet konusu ile örtüşmektedir.

Dinimizde eş seçiminde kefaet ilkesi İslâm hukukçuları tarafından etraflıca ele alınmış, Kur'an ve Sünnet kaynaklı deliller çerçevesinde ve tarihî süreç içerisinde çeşitli ilmî yöntemlerle bütünleşen bir gelenekle ortaya koyulmuştur. Bu çalışmaya başlarken bize fikir veren, "Kadınla dört şeyden dolayı evlenilir; malı, soyu, güzelliği ve dini için; sen dindar olanı seç ki dünya ve âhirette berekete erişesin"⁸⁷ hadis-i şerifidir. Burada geçen mal, soy, güzellik ve dindarlık kriterleri; Bourdieu sosyolojisinde son şeklini almış olan sermaye türlerini çağrıştırmış ve bireylerin evlilik tercihlerini yaptıkları sosyal alanlarındaki ekonomik, sosyal, kültürel ve simgesel sermaye kavramları ile örtüştüğü görülmüştür.

İslâmî aile değerlerinden biri olan kefaet (denklik) kavramı İslâm hukukunda etraflıca ele alınmış, konu ile ilgili kaynak ve değerlendirmeler İslâm âlimleri tarafından ortaya koyularak kefaet konusunda en önemli hususun din ve dindarlık olduğu; diğer hususların mezhep ve âlim görüşlerine göre zenginlik, soy, nesep, meslek-sanat, kusurlardan uzak olmak ve hürriyet olarak tartışıldığı görülmüştür. İslâm hukukunda erkeğin, bu konularda talip olduğu kadına denk veya üstün olması öngörülmüş fakat yalnızca din ve dindarlık konusundaki denklikte görüş birliğine varılmıştır.

Aile sosyolojisinde yer alan ve eş seçiminde kendine yakın ve benzer olanı tercih ederek kendi grubundan evlilik yapma anlamlarını taşıyan homogami, endogami ve filtre kavramları da kefaet bahsinin ele aldığı şekilde sosyal realiteyi ortaya koymaktadır. İslâm da kefaet konusunda sosyal gerçekliği ortaya koyarak ideal bir evlilik hayatı için tavsiyede bulunmuştur.

Ülkemizde yapılan bazı çalışmalar da Türk toplumundaki evlilik tercihlerinin büyük oranda kefaet kriterlerine göre yapıldığını ortaya koymaktadır. Bourdieu'nun habitus, alan ve sermaye kavramları ile ilgili

⁸⁶ Asım Yapıcı, *Din, Kimlik ve Önyargı* (Adana: Karahan Yayınları, 2004), 233.

⁸⁷ Buhârî, "Nikah", 16.

olarak ele aldığımız kefâet konusu, sermaye türleri arasında yer alan ekonomik, sosyal ve kültürel sermayenin eş seçiminde büyük rol oynadığı sosyal ve dinî alanla oldukça sıkı bir bağlantı içindedir. Bourdieu'nun geliştirmiş olduğu simgesel (sembolik) sermaye, diğer bütün sermayelerin bütününden etkilenen ve hepsini etkileyen bir pozisyondadır. Din ve dindarlığın mal, güzellik, soy, hürriyet, meslek-sanat vb. alanlara etki etmesi de bu açıdan değerlendirilebilir. Bireyler evlilik yaparlarken kendilerine benzeyen ya da benzemeyen bir tercihte bulunabilirler. Bununla birlikte; aile geleneği, alışkanlıklar, eğitim düzeyi, meslek gibi benzer sosyal faktörler; eş tercihini alanın doxa, illusio ve oyunu ile uyumlu ve bağlantılı şekilde yapmayı kolaylaştırır. Simgesel sermayeleri uyumlu, inanç ve idealleri ile bütünleşen bir tercih yapmaları diğer bütün sermaye alanlarını anlamlı ve güçlü hale getirecektir. (Peygamber Efendimiz'in “sen dini güzel olanı seç ki hem dünyanın hem ahiretin bereketlensin” tavsiyesi de bireylerin habituslarının simgesel sermayeleri ile olan önemli bağlantısını ortaya koymaktadır.)

Kaynakça

Akarsu, Bedia. *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 7. Basım, 1998.

Akçay Biçen, Süheyla. “İslam Aile Hukukunda Eşler Arasında Denklik”. *Batman Üniversitesi İslami İlimler Hakemli Dergisi* 2/1 (Haziran 2018), 92-101.

Akdoğan, Ali. *Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçişte Dini Hayat*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2002.

Akın, Mahmut Hakkı. “Muhafazakârlık ile Sosyoloji İlişkisi ve Batılılaşma Eleştirisi Bağlamında Said Halim Paşa'nın Öngörülleri”. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 62 (2002) 88-103.

Aktan, Hamza. “Kefâet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/129-168. Ankara: TDV Yayınları, 2022.

Arpacı, Murat. “Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisinde Beden, Cinsiyet ve Cinsellik”. *İmgelem* 4/6 (2020), 245-264.

Aydemir, Mehmet - Ali Tecim, Erhan. “Türk Toplumunda Aile ve Dinin Sosyal Sermaye Potansiyeli”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Dergisi* 28 (2012), 43-56.

Balcı Arvas, Fatma. “Aile, Değerler ve Din: Teorik Bir Yaklaşım”. *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 4/1 (Haziran 2019), 199-233.

Balcı Arvas, Fatma - Hökelekli, Hayati. “Dindarlık ile Evlilik Doyumu ve Evlilikte Sorun Çözme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 15/34 (2017) 129-160.

Baltacı, Ali. “Habitus: Dini İnanç Habitusunun Oluşumu Üzerine Kavramsal Bir İnceleme”. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/2 (Eylül 2018), 1-24.

Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukuk-u İslamiyye ve Islahatı Fıkhiyye 2*. İstanbul: Bilmen Yayınevi.

Bourdieu, Pierre. *Toplumbilim Sorunları*. çev. Işık Ergüden. İstanbul: Kesit Yayıncılık, 1996.

Bourdieu, Pierre. “Sermaye Biçimleri”. *Sosyal Sermaye: Kuram-Uygulama-Eleştiri*. çev. Mehmet M. Şahin. ed. Mehmet Murat Şahin - Ahmet Zeki Ünal. 45-75. İstanbul: Değişim Yayınları, 2010.

Bourdieu, Pierre. *Akademik Aklın Eleştirisi*. çev. P. Burcu Yalım. İstanbul: Metis Yayınları, 2016.

Bourdieu, Pierre - Wacquant, Loic. *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. çev. Nazlı Ökten. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

Bourdieu, Pierre. *Sosyoloji Meseleleri*. çev. Aslı Sümer v.dğr. Ankara: Heretik Yayıncılık, 2016.

Bourdieu, Pierre. *Eril Tahakküm*. çev. Bediz Yılmaz. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2019.

Bourdieu, Pierre. *Genel Sosyoloji College de France Dersleri (1981-1983)*. çev. Zuhâl Emirosmanoğlu. İstanbul: İletişim Yayınları, 2021.

Bourdieu, Pierre. *Ayrım Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. çev. Derya Fırat - Şannan Ayşe - Günce Berkkurt. Ankara: Heretik Yayınları, 2014.

Bourdieu, Pierre. *Pratik Nedenler - Eylem Kuramı Üzerine*. çev. Hülya Tufan. İstanbul: Kesit Yayıncılık, 1995.

Brubaker, Rogers. "Rethinking Classical Theory: The Sociological Vision of Pierre Bourdieu". *Pierre Bourdieu Volume 14/6* (November 1985) 745-775.

Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmi 'u's-sahîh*. nşr. Muhammed Zühêyr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavkî'n Necât, 2. Basım, 1422/2001.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl. *Sahîhu 'l-Buhârî*. Dîmaşk - Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1423/2022.

Canatan, Kadir. "Aile Kavramının Tanımı". *Aile Sosyolojisi*. ed. Kadir Canatan Ergün Yıldırım. 53-65. İstanbul: Açılım Kitap, 2013.

Calhoun, Craig. "Bourdieu Sosyolojisi Genel Hatları". *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. der. Güney Çeğin. 77-129. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

Champagne, Patrick- Christin, Olivier. *Pierre Bourdieu Une Initiation*. Lyon: Presses Universitaires de Lyon, 2012.

Creswell, John W. *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. çev. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir. Ankara: Siyasal Yayın Dağıtım, 2013.

Çakır, Latife. *İslam Hukuku Kaynaklarında Evlilikte Denklik Meselesi ve Günümüz Türk Toplumunun Yansıması*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Çınar, Fatih. "Nikahta Denkliğe konu Olan Vasıflar ve Bunların Fıkhi Tesiri". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/1 (Haziran 2020), 265-285.

Ferruh, Ömer. *İslam Aile Hukuku*. İstanbul: Sebil Yayınevi, 1994.

Göker, Emrah. "Ekonomik İndirgemeci mi Dediğimiz?". *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. der. Güney Çeğin. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014, 277-302.

Tatlıcan, Ümit - Çeğin, Güney. "Bourdieu ve Giddens: Habitus veya Yapının ikiliği". *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. der. Güney Çeğin, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.303-366.

İbn Mace, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sünen*. Riyad: Mektebetü'l-Ma'ârif, 1417.

İbrahimoğlu, Davut. *Evlilikte Doğru Seçim Ailede Mutluluk*. İstanbul: Hayat Yayınları, 2004.

Harker, Richard K. "On Reproduction, Habitus and Education". *British Journal of Sociology of Education* 5/2 (1984) 117-127.

Naulin, Sidonie - Jourdain, Anne. *Pierre Bourdieu'nun Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları*. çev. Öykü Elitez. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

Kaplan, Merve - Yardımcıoğlu, Mahmut. "Alan, Habitus ve Sermaye Kavramlarıyla Pierre Bourdieu". *Habitus Toplum Bilim Dergisi* 1 (2020), 23-38.

Kasapoğlu, Abdurrahman. "İslam'a Göre Evlilikte Eşler Arasında Uyum Sorunu İnanç ve Ahlak Uyumu". *Bilimname* 5/15 (2007), 137-162.

Kaya, Ali. “Bourdieu’nun Materyalist ve Siyasal Din Okuması Üzerine”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15/2 (2014), 85-86.

Kaya, Mehmet. *Cinsiyetleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi Tercihlerine Göre Denetim Odakları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Kılınçer, Hatice. *Maneviyat Yönelimli Aile Danışmanlığı: Yaşantısal Aile Danışmanlığı Çerçevesinde Bir Model Önerisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.

Köse, Saffet. *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*. İstanbul: Mehîr Vakfı Yayınları, 2016.

Kurt, Abdurrahman. *Bursa Sicillerine Göre Osmanlı Ailesi (1839-1876)*. Bursa: Sentez Yayıncılık, 2013.

Kurt, Abdurrahman. “Çağdaş Ailevi Sorunların Çözümünde İslami Aile Değerlerinin Katkısına Dair Sosyolojik Bir Analiz”. *Journal of Analytic Divinity* 6/2 (Aralık 2022), 284-314.

Küçükcan, Talip. “Modernleşme ve Sekülerleşme Kuramları Bağlamında Din, Toplumsal Değişme ve İslâm Dünyası”. *İslâm Araştırmaları Dergisi* 13 (2005), 109-128.

Kümbetoğlu, Belkıs. *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2008.

May, Tim - Powell, Jason L. *Situating Social Theory*. Buckingham: Open University Press, 2008.

Merton, R.K. “Intermarriage And The Social Structure: Factand Teori”. *Psychiatry: Journal for the Study of Interpersonal Processes* 4/3 (1941), 361-374.

Morgan, L. David. *Focus Groups As Qualitative Research*. London: Sage Publications, 1997.

Pekdemir, Şevket. “Evlilikte Denklik Konuları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 15/1 (2015), 113-149.

Port, Zeynep. *Kur'an'da Aile Modelleri Bağlamında Aile Değerleri ve Eğitimi*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Swartz, David. *Kültür ve İktidar-Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisi*. çev. Elçin Gen. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.

Topgöl, Tuna Çağlar. *Kurum Bakımında Kalmış Yetişkinlerin Deneyimleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.

Turner, Bryan S. “Pierre Bourdieu ve Din Sosyolojisi”. *Pierre Bourdieu'nun Mirası-Eleştirel Söylemler*. çev. A. Kadir Gülen. ed. Güney Çeğin. 257-280. Ankara: Phonix Yayınevi, 2019.

Türk, Hasan Bahadır. “Pierre Bourdieu Üzerinden Resmî İdeolojiyi Okumak: Bir Açıklama Denemesi”. *Liberal Düşünce Dergisi* 36 (Güz 2004), 55-65.

Wacquant, Loïc. “Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi”. *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. der. Güney Çeğin. v.dğr. 53-76. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

Yapıcı, Asım. *Din, Kimlik ve Önyargı*. Adana: Karahan Yayınları, 2004.

Yıldız, Günay. "Türk Kamu Yönetiminde Liyakat İlkesi". *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 3/8 (Aralık 2016), 140-180.

Yücedağ, İbrahim. "Habitus'tan Mutatlaştırmaya Toplumsalın İnşası". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 37 (2016), 111-133.

